

Reviews

BOOK

Skillingtryckstoppen

De 70 mest omt(r)yckta visorna
med melodier i folklig tradition

Utgiven och kommenterad av
Märta Ramsten & Karin Strand

Stockholm: Svenskt visarkiv, 2024

HENRIK SMITH-SIVERTSEN

I indledningen til *Skillingtryckstoppen* står der, at bogens titel er en dedikation til Ulf Peder Olrog. Både fordi det er hans kvantitative arbejde med at dokumentere visernes folkelige udbredelse, der ligger til grund for bogen, og fordi han tog "popularitet" alvorligt. Så alvorligt, at han, som det ganske rigtigt nævnes, var idémanden bag *Svensktoppen*. Og ikke alene det. Det var sågar også ham, der to år tidligere havde opfundet ungdomshitlisten *Tio i Topp*.

I begge tilfælde var det med en videnskabeligt inspireret undertone. Hitlister har alle dage været tvivlsomme kilder, for der er mange kommercielle interesser indblandet, og der er mange måder at manipulere med tallene. Omvendt vidste man godt på Sveriges Radio i 1961, at hitlisteformatet var et særdeles effektivt våben i kampen om især de unge lyttere. Og man var under beskyldning fra både piraterne fra Radio Nord ude i Stockholms skærgård og internationale Radio Luxembourg. Begge stationer havde hitlister som nærmest naturligt del af programmet. For man vidste fra USA, hitlisternes moderland, at publikum elsker formatet. Strukturen, spændingen og gentagelserne.

Man vidste dog også godt, at det var en kende kontroversielt at søsætte en hitliste i regi af en statsradiofoni. I monopoltiden gjorde man netop store anstrengelser for ikke at være alt for effektive reklamesøjler for musikindustrien. Det var derfor, man valgte Olrog-løsningen: Et afgrænset videnskabs-lignende forsøg, hvor man samlede en kontrolgruppe, spillede et antal plader for dem og lod dem stemme ved hjælp af et særligt apparat, mentometeret. Der var stadig en masse usikkerhedsfaktorer. Blandt andet var der en grund til, at Sven-Ingvars røg direkte op på førstepladsen den uge *Tio i Topp* var forbi deres hjemby, Karlstad, men de fik nul point ugen efter, da programmet var tilbage i Stockholm. I bund og grund var det ganske vilkårligt og først og fremmest et underholdningsprogramformat, men et så effektivt et af slag-sen, at det fik stor betydning for den svenske musikhistorie. Både i form af *Tio i Topp* og *Svensktoppen*.

Märta Ramsten og Karin Strand har samlet "De 70 mest omt(r)yckta visorna med melodier i folklig tradition". Forfatterne er sammen og hver for sig særdeles kompetente forskere på området, teksterne er velskrevne og flyder let. Foruden en fælles indledning, har de hver bidraget med en tekst om henholdsvis melodierne og teksterne. Alt sammen holdt forbilledligt kort og klart, for det er tydeligvis selve viserne, der er ærindet.

Hver vise er forsynet med en kommentar om baggrund og kontekst, og der er fornemme henvisninger til både kilder og eksempler til læsning og aflytning online. Udgaven udmærker sig ved, at man i alle tilfældene har søgt tilbage til tidligst kendte kilde. Så selvom der generelt er tale om særdeles velkendte viser, er der masser af nyt at lære hvad angår selve teksterne.

At forfatterne dog, som direkte anvist i indledning, i vid udstrækning har valgt at basere kommentarindholdet på Eva Danielsons (1940–2022) leksiko-grafiske arbejde ved Svenskt visarkiv, gør, at det er småt med nyt forskningsmæssigt på det område. Her kunne man blandt andet godt have ønsket, at man havde suppleret med nogle af de nye kilder, der er dukket op takket være digitaliseringen. Jeg har i hvert fald selv haft stor glæde af såvel de danske som de svenske avisdigitaliseringer, når det omhandler spredning af populærmusik gennem tiden. Omvendt har jeg fuld forståelse for valget, for det er et kæmpearbejde at skrive korte kommentarer til så mange viser. Det samme må have gjaldt selve udvælgelsen, hvilket fører til det næste punkt.

Som Ramsten og Strand skriver direkte, bygger hele grundidéen bag bogen på Olrogs kvantitative tilgang: At i hvert fald en del af kulturforskningen skal forholde sig til det brede, hvad der til enhver tid har været populært i store dele af befolkningen. De har lagt sig helt direkte i Olrogs slipspor ved at arbejde videre på hans greb med at tælle oplag. For som med hitlisterne i 1960'erne har det alle dage været svært at finde nøjagtige og pålidelige salgs/brugstal på musik. Og når man bevæger sig ned i 1800-tallet skillingstrykverden bliver det særdeles svært at skille snot fra skæg. Derfor giver det ganske god mening med specifikke, objektive kriterier. Men det er så også her, de største knaster i bogen dukker op. For hvad gør man som videnskabskvinde, hvis man ikke er helt sikker på at tallene er rigtige?

Når man laver en hitliste, er der visse grundlæggende regler, man skal overholde. Allervigtigst er rangeringen. Det er hele hitlistens fundament. Spændingsmomentet. "Hvilken sang ligger på førstepladsen"?

Så da jeg åbnede bogen *Skillingstryckstoppen*, var det naturligvis det første, jeg ledt efter. Hvilken vise havde vundet? Og svaret? Det står på side 7, linje 15, men midt i et afsnit så man sagtens kan misse det. Det gjorde jeg i hvert fald selv første gang.

For jeg snød og sprang indledningen over. Det gør man med hitlistebøger. Og det var her, jeg blev dybt forvirret. For forfatterne har valgt at opstille viserne alfabetisk. Dette valg gør, at en stor del af fidusen med det ellers virkelig sjove koncept ryger. For i stedet for at få rækkefølgen serveret, skal jeg selv lede efter tal på kryds og tværs af publikationen. Det med førstepladsen fandt jeg altså i indledningen om skillingsvisetrykkets historie. Nærmere bestemt i afsnittet, der handler om, hvordan forfatterne har valgt de 70 viser.

Det var "Sinclairvisan", stod der. Den slog jeg så op på. På side 142 under titlen "Sist när på ljuvlig blomsterplan". For man har valgt at bruge visernes førstelinje i stedet for eventuelt kendte titler. I dette tilfælde var jeg heldig, for både titel og førstelinje starter med Si-, men ville jeg i stedet finde "Alpens ros", som vi danskere også har et tæt forhold til, skal man slå op under H ("Högt på alpens isbelagda spira").

Alt det ville jeg vide, hvis jeg havde læst indholdsfortegnelsen grundigt, men den sprang jeg også over. For som hitlisteforsker troede jeg mig på sikker grund. Men det er netop problemet med denne ellers fremragende bog.

Den forsøger den svære kunst at balancere mellem det videnskabelige og det populære. Og lykkes et stort stykke ad vejen indholdsmæssigt. Men formmæssigt er der nogle knaster, som nok kan tilskrives angst for at bryde

nogle af konventionerne på fagfeltet. Herunder det med førstelinjerne. Men især det med rangeringen.

Da Olrog bevægede sig ud på hitlisternes tvivlsomme stier, vidste han med garanti godt, at alle de fine ord om videnskabelighed ikke holdt i byretten. Der var så mange usikkerhedsaspekter ved det hele, at man snildt kunne have afvist konceptet for tid og evighed. Men han tog ansvaret, fordi der var et alvorligt ærinde bag. I første omgang med *Tio i Topp*, fordi selve radio-monopolet og den demokratiske tanke bag var under beskyddning. Og da eksperimentet virkede for godt og alle de unge valgte at købe de udenlandske plader fra programmet skapade Olrog *Svensktoppen*, som blev den svenske musikindustri's redningsplanke. Virkningshistorien var vigtigere end om nr. 1 i uge 45 i 1962 virkelig var den mest populære plade.

Skillingstryckstoppen er et fint bidrag til udbredelsen af skillingsviserne og deres historie. Men hvor ville jeg ønske, at forfatterne havde turdet tage de sidste skridt og foretaget den rangering, som er hele hitlistens skelet. For hvis ikke verdens førende eksperter i svenske skillingstryk skulle kunne gøre det, hvem skulle så ellers?

Jeg vil derfor foreslå forfatterne, at de går tilbage til de sikkert talrige regneark, der ligger til grund for bogen. Tager en dyb vejtrækning og laver den top 70-rangering, de skulle have foretaget fra starten. Og så i det mindste sender den til undertegnede. Så skal jeg nok selv fikse resten. For bogen er udgivet med spiralryg, hvilket gør, at man snildt kan sætte de sider ind, der mangler. ■